

Goldoni - 1707 / 1793

In 1707 werd Carlo Goldoni in Venetië geboren. Heel jong heeft hij grote belangstelling voor toneel. Als zijn vader hem meeneemt naar de schouwburg is hij van alle andere plannen genezen. Carlo wordt advocaat. Intussen schrijft hij een stuk dat een mislukking wordt. Zijn tweede stuk wordt een groot succes (Belisario). Door zijn vak komt hij met veel mensen in aanraking. Na vele omzwervingen komt hij weer in Venetië terug. Hij gaat vaak met zijn vader, die medicus is, mee. Dan ontdekt hij weer een andere kant van het leven. Hij wordt voor 5 jaar benoemd aan het Teatro Sant'Angelo (bij Medebach), waarvoor hij zestien blijspelen in één jaar schrijft. Daarna gaat hij naar het Teatro San Luca en schrijft per jaar acht blijspelen voor 600 ducaten.

Hij wordt overal tegengewerkt door theater- en academiemensen, vanwege zijn moderne ideeën. Dan gaat hij naar Parijs waar de Comédie Française zich bezig hield met ernstig toneel, de Comédie Italienne met grappen en Commedia dell'arte stukken. Goldoni schrijft in Parijs gedurende twee jaar scenario's.

In 1765 verlaat hij de Comédie Italienne en wordt leraar Italiaans van Adelaide, de dochter van Lodewijk XV en de zuster van Lodewijk XVI in Versailles. Goldoni lijdt dan aan een ernstige oogziekte. Hij verkoopt om financiële redenen zijn geliefde bibliotheek. Hij lijdt armoede. De dichter Chénier helpt hem, de Italiaanse Molière zoals Voltaire hem noemt.

In 1793 is Goldoni gestorven.

Zijn oeuvre is zeer uitgebreid en bestaat o.a. uit:

- 5 tragedies
- 16 tragi-komedies
- 137 blijspelen
- 57 scenario's voor de Commedia dell'arte
- vele libretto's voor het muziektheater (Haydn, Vivaldi)

Vele werken zijn uit financiële noodzaak geschreven.

De belangrijkste toneelvorm uit de tijd van Goldoni was de Commedia dell'arte, die zijn hoogste bloei had in de 16e eeuw.

Het was een reactie op de middeleeuwse mysterie-spelen; echt volkstoneel dat op markten en jaarmarkten werd gespeeld. Het had een vast decor, meestal een straat of een plein. De spelers waren vaste typen die met leren maskers op, hun vaste rol speelden, maar zonder dat de tekst was geschreven, dus zonder dat zij een tekst hadden geleerd.

Achter het decor was een papier opgehangen waarop in grote trekken de inhoud van het te spelen stuk stond aangegeven.

Iedereen kende de types: Arlechino, Harlekijn, Hansworst, Jan Klaasen, Paljas, Clown, Chaplin, Marcel Marceau, Petroesjka etc. In "De knecht van 2 meesters" draagt hij zelfs weer het masker, dat Goldoni de Commedia dell'arte figuren had afgenomen.

Pantalone (de koopman) Capitano, il Dottore, Pedrolino (Pierrot). Alleen de 2 geliefden waren ongemaskerd. Elke pas was precies berekend. Het publiek wist te voren wat er ging gebeuren.

Nu wordt Goldoni beschouwd als de vernieuwer van het toneel. Hij gebruikte aanvankelijk nog de leren maskers (b.v. in "De knecht van twee meesters"), maar het gaat Goldoni steeds meer om de menselijkheid, om het realisme in de karakters van gewone mensen. Hij werkt de standaardtypen van de Commedia dell'arte uit.

Arlecchino wordt een denkend mens (lang vóór Figaro!), die alleen wil gehoorzamen aan gezag dat het waard is. Pantalone wordt tot koopman met een nieuw Gordoniaans karakter, zoals in Venetië van de tijd bestaat.

Goldoni brengt gevoeligheid, sensibiliteit, zoals men die niet kende. Hij is daardoor een voorloper, van de Romantiek. Gevoel is voor hem belangrijker dan verstand.

Het toneel krijgt bij Goldoni zijn vrijheid en groeit uit boven de vulgariteit van de Commedia dell'arte en het steriele Klassicisme van het bestaande rationele toneel. Het was de gewoonte vanuit de loges op het plebs in het parket te spugen. Dat plebs is voor Goldoni even belangrijk als iedere andere volksgroep. Hij houdt van de onuitputtelijke rijkdom van de realiteit, zonder te filosoferen, met een groot optimisme. Men heeft hem, vooral in de tijd van de Romantiek, oppervlakkigheid verweten. Onze eeuw apprecieert zijn humor en

mensenkennis. Pirandello vereert hem en noemt hem de grote wegbereider van het nieuwe toneel.

Zijn levendige, frisse dialogen zijn de dialogen die in het dagelijks leven voorkomen. Het is niet de taal die spreekt over wat er zich in het innerlijk afspeelt. Het gaat om de relaties tussen mensen. Geen persoon is overbodig. De deugden zijn niet die van de aristocratie maar die van de gewone mens, van Pantalone de koopman, en van het volk. De humor is voor Goldoni het middel om de fouten van de mensen te tonen, de conflicten tussen konventie en waarheid. Fouten kunnen worden hersteld.

"Ridendo Corrigere Mores"

Hij prefereert eenvoud boven de precisiteit van die tijd en is tegen de taal van de verstandelijke academici.

Hij vindt natuur belangrijker dan phantasie of overdreven retoriek. Hij houdt van de zuivere volkstaal die nooit eerder zo uitvoerig op het toneel is gebruikt. Folklore en dialect komen in zijn stukken voor. In Goldoni's stukken bestaat de bevrijding van het woord uit de traditionele verstandelijke beperkingen. Hij bevrijdt het theater van steriliteit. Hij geeft de vaste standaardtypen van de Commedia dell'arte een eigen leven en ontdoet hen van hun maskers.

Hij gaat er van uit dat het individu zonder binding aan familie of sociale groep niet levensvatbaar is.

Daarom neemt hij de verschillende maatschappelijke groeperingen intens in zich op.

Daar is de adel die altijd als overheersend is beschouwd. Goldoni vertrouwt erop dat het gewone burgerdom, waartoe hij ook behoort, betere zeden zal verwerven dan de adel, die zich oppermachtig voelt. Dan is er de geestelijkheid. Hij zegt dat het toneel door een grote bron waarnaar vele stromen leiden, wordt gevoed maar één van de belangrijkste stromen mag niet worden aangetast: de geestelijkheid.

De vrouw. Goldoni is geen theoreticus, geen philisooph, geen verkondiger van theorieën. Hij is gevoelsmens en de vrouw verkondigt voor hem het gevoel. Alle karakters worden door de

vrouw beïnvloed. De eenvoudigen. Hij houdt van hen. Tot nu toe zijn ze alleen bespot op het toneel.

Het burgerdom. Goldoni heeft vertrouwen in een nieuwe maatschappij. In de Commedia dell'arte is Pantalone altijd een belachelijke figuur geweest - Goldoni maakt er een heel nieuw mens van, een koopman met gezond verstand.

De adel. Is volgens Goldoni nutteloos en kan geen nieuwe maatschappelijke structuur maken.

"Heb lief, als ge geliefd wilt zijn" zegt Goldoni, op de drempel van de 19e eeuw.

Het volk is voor Goldoni belangrijk. Hij geeft zelfstandige rollen aan vissers, boeren, werklieden. De autonomie van het volk, die Goldoni overal propageerde, wakte grote ergernis. Maar de band tussen toneel en publiek werd door deze maatschappelijke opvattingen steeds sterker. De tegenwerking van de Academie in Venetië werd groter. Goldoni waagde het de gesproken taal op het toneel te brengen! Men wenst irrealiteiten op het toneel te zien (Carlo Gazzi is de grote tegenstander van Goldoni).

Goldoni's "hervorming" had dus de verfijning van de typen tot doel en hun "demaskering" was om der wille van de natuurlijkheid. Dit riep de vijandschap van de maskerspelers op. Zij spanden in Venetië samen met graaf Carlo Gozzi, wie het gelukte met zijn Commedia dell'arte-stukken Goldoni letterlijk uit de stad te verdrijven (1761).

Men vergelijkt de stukken van Goldoni vaak met muziek vanwege hun muzikale constructie en bewegelijkheid. De regisseur is als de dirigent die de figuren en de woorden als in een symphonie heeft te leiden.